

**79 NUMARALI SİVAS TAHRİR DEFTERİ'NE GÖRE SİVAS SANCAĞININ
SOSYO-EKONOMİK DURUMU (1519-1520)****SOCIO-ECONOMIC SITUATION OF THE SIVAS SANJAK ACCORDING TO THE
SIVAS TAHRİR REGISTERS NO. 79 (1519-1520)****Zeynep Özden YANIK*****Öz**

Osmanlı Devleti'nde fetihler sonrasında fethedilen bölgede vergilerin ve vergi mükelleflerinin tespit edilmesi için sayımlar yapılmış ve kayıtlar tutulmuştur. Bu kayıt tutma işine tahrir ve yazıldıkları defterlere tahrir defteri adı verilmiştir. Tahrir defterleri yazılma amacına uygun olarak nüfus, göç, üretim, meslekler, gelir kaynakları ve bunların vergilendirilmesi gibi zengin içeriğe sahiptir. Özellikle mufassal tahrir defterlerinde sancaklar için yapılan bütün sayımlar ayrıntılarıyla yer almıştır. Tahrir defterleri zengin içeriği sayesinde başta tarih olmak üzere bilimsel çalışmalar için önemli bir kaynak teşkil etmiştir. Çalışmamızda da 79 Numaralı Sivas Mufassal Tahrir Defteri (M.1519-1520) esas alınarak Sivas Kazası'nın kırsalı ve merkezi hakkında idarî, toplumsal ve iktisadî veriler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tahrir, Sivas, Vergi, Sosyo Ekonomi, Nüfus .

Abstract

After the conquests in the Ottoman Empire, censuses were made and records were kept in order to determine the taxes and taxpayers in the conquered region. This record-keeping business is called tahrir and the notebooks in which they are written are called tahrir notebooks. In accordance with the purpose for which they were written, tahrir books have rich content such as population, migration, production, occupations, income sources and their taxation. In particular, all the censuses made for the sanjaks were included in detail in the mufassal tahrir books. Thanks to its rich content, Tahrir notebooks have been an important source for scientific studies, especially history. In our study, administrative, social and economic data about the countryside and center of Sivas District were tried to be revealed on the basis of the Sivas Mufassal Tahrir Book No. 79 (M.1519-1520).

Keywords: Tahrir, Sivas, Tax, Socio Economics, Population

Article Info**Araştırma Makalesi**

Geliş Tarihi: 17/11/2023

Kabul Tarihi: 13/02/2024

Atf

Yanık, Z. Ö. (2024). 79 Numaralı Sivas Tahrir Defteri'ne Göre Sivas Sancağının Sosyo-Ekonomik Durumu (1519-1520). *Anasay* 27, 74-87.

Research Article

Received: 17/11/2023

Accepted: 13/02/2024

Cite this article as:

Yanık, Z. Ö. (2024). Socio-Economic Situation of the Sivas Sanjak According to the Sivas Tahrir Registers No. 79 (1519-1520). *Anasay* 27, 74-87.

* Bilim Uzmanı, zeynepozdeny@gmail.com, ORCID ID <https://orcid.org/0009-0008-2564-4984>

EXTENDED ABSTRACT

The subject of this article is the evaluation of the socio-economic situation of the Sivas Sanjak according to the Sivas Tahrir Book No. 79. The main source of the article is Tahrir Defteri. Tahrir Registers are among the important archive sources in terms of revealing the social and economic structure of the Ottoman Empire. In accordance with the purpose of writing, Tahrir books have rich content such as population, production, professions, income sources and their taxation.

One of the important income sources of the Ottoman State finance organization is taxes. The state carried out the tax system with a strict control mechanism. The state determined taxable income sources by making censuses called Tahrir to determine taxes. As a result of the censuses, income sources and tax-paying people were recorded in Tahrir Books. The region subject to Tahrir Book No. 79 is Sivas. Sivas is one of the oldest settlements in Anatolia. It has been under the domination of many civilizations since ancient times. It fell into the hands of the Turks from the mid-11th century. The city served as the capital of principalities such as Danishmends, Anatolian Seljuks, Eratnas and Kadı Burhanettin Ahmet State for a while. Sivas, which was then subject to the Ottoman Empire, became a state in terms of its strategic situation in the 15th and 16th centuries. Sivas sanjak is an important center for the Ottoman Empire economically, socially and administratively.

The basic economy of the Ottoman Empire consists of agriculture and animal husbandry. Like the state, the economy of the sanjak is based on agriculture and animal husbandry. Most of the agriculture and animal husbandry is done in rural areas. In the field of agriculture, vegetables, fruits, cotton etc. While their production is carried out, small cattle breeding has come to the fore in animal husbandry. Taxes were collected from the activities carried out. These taxes are various taxes such as Öşür, Resm-i Ganem, Resm-i Asiyâb, Bâd-ı Hevâ, Niyâbet Resm, Resm-i Kovan, Bağçe Resm, Resm-i Penbe, Resm-i Arûs, Resm-i Dûd. The income obtained from taxes has been a source of income for the State economy.

The Sivas sanjak that we examined consists of three administrative districts. These subdistricts are: Sivas Subdistrict, Hafik Subdistrict and Hargün Subdistrict. There are 20 neighborhoods, 168 villages and 308 hamlets in the center of Sivas Town. There are 6 villages and 55 hamlets recorded in Hafik Subdistrict, and 45 villages and 142 hamlets in Hargün Subdistrict. As a result, we can say that the administrative structure of Sivas sanjak consists of 744 settlement units, including 20 neighborhoods, 219 villages and 505 hamlets.

Sivas sanjak has an ethnic structure consisting of Muslims and non-Muslims. They were settled considering the belief framework and professional status. They generally lived in separate neighborhoods and separate villages. However, in some settlements, a common lifestyle is also seen, although it is very rare. In terms of profession, there are tradesmen and craftsmen in the city center. In rural areas, people engaged in agriculture and animal husbandry settled. Another issue is the issue of immigration. While the tax payer is recorded in the Tahrir records, if he is an immigrant, his origin information is also recorded. When we look at this information, the region has received immigration. In terms of origin, mostly Kemahlı, Şârki, Erzincanlı and Kurdish roots were encountered. In terms of the social and religious structure of the sanjak, there are 136 official records. Imam, Muezzin, Dizdar, Kadıasker etc. constitutes the official segment. At the same time, 14 lodges were recorded as social structures in this period.

The most important material related to this study is the Tahrir books that have survived to the present day. As a method, Sivas Province was systematically examined throughout the historical process, especially the Tahrir book. The studies of today's historians in this field have been researched. The information obtained as a result of all these examinations and researches was evaluated from a socio-economic perspective.

The purpose of choosing this topic is that, although various studies have been carried out about Sivas, evaluations based on the full transcription of the section of the Tahrir Register No. 79 belonging to the Sivas sanjak have not been frequently encountered. It is hoped that our article will contribute to the literature and be a resource that those who want to do research on the subject can refer to. At the same time, an attempt was made to contribute to the history of the city of Sivas with the study.

Giriş

1. Sivas'ın Coğrafi ve Tarihi Önemi

Tarihi Neolitik Çağa kadar uzanan bir tarihe sahip Sivas, sahip olduğu akarsular ve yeryüzü şekilleri sayesinde Roma döneminde bir şehir özellikleri kazanmaya başlamıştır. Doğu-batı, kuzey-güney yönünde akarsuların oluşturduğu derin ve dar vadiler şehri korunaklı bir geçiş güzergâhı haline getirmiştir. Bu özellikleriyle Bizans döneminde askeri bir üs olarak değerlendirilmiştir. Özellikle Kayseri-Sivas yolu Bizans'ın doğuya açıldığı bir kapı olmuştur. Sivas-Tokat yolu ise ticari amaçlarla kullanılmıştır. Tüm bu özellikleriyle henüz Bizans döneminde bile nüfusu yüz bine ulaşarak Anadolu'nun büyük şehirleri arasında yer almıştır (Akbulut, 2009, s. 212).

Emevi ve Abbasiler tarafından defalarca bölgeye Müslüman akınları yapılmış ve Amasya'ya kadar ilerlenilmiş olmasına rağmen Sivas'ın Müslümanların hâkimiyetine girmesi Türk fetihleri ile gerçekleşmiştir (Şemseddin Sami, 1894, s. 2798). İlk Türk akınlarının 1059 yılında başladığı bilinmekle birlikte Sivas'ın Türk-İslâm hâkimiyetine alınması Malazgirt Savaşı'nı takip eden yıllarda gerçekleşmiştir. Bu anlamda Niksar, Tokat, Amasya, Kayseri, Elbistan ve havalisi önce Danişmendliler ardından 1174-1175 yıllarında Selçuklu hâkimiyetine girdi (Darkot, 1988, s. 570-571). 1175-1277 yılları arasında bölgeye Türkiye Selçukluları fiilen hâkim olmuş, bu dönemde şehir, idarî, askerî ve ticarî bir merkez haline gelmiştir (Turan, 1951, s. 447). 1243 yılında yapılan Köseadağ Savaşı ile Anadolu Selçuklularını mağlup eden Moğollar Sivas üzerine yürümüş, Sivas Kadısı Kırşehirli Necmeddin'in Baycu Noyan'a müracaatı sayesinde halkın kılıçtan geçirilmesi ve şehrin tahrip edilmesi önlenmişti. Buna rağmen Moğol askerleri üç gün boyunca şehri yağmalamış ve uzun sürecek bir siyasî boşluk oluşmuştu. İlerleyen süreçte İlhanlı nüfuzu altında diğer Anadolu vilayetleri gibi Sivas da İlhanlıların merkezden gönderdikleri valilerce yönetilmiş ve Sivas (ve Kayseri) bu dönemde İlhanlıların Anadolu'daki yönetim merkezi haline gelerek hem siyasî hem de ticari önemi artmıştı (Darkot, 1988, s. 571).

Anadolu'da Selçukluların hâkimiyetine son veren Moğollar bölgeyi ağır vergi yüküne ve yağmalara maruz bırakmıştır (Akdağ, 1999, s. 79). 1338 yılında şehir Moğol valisinin vekili Emir Eretna'nın hâkimiyeti altındadır. Eretna'nın kurduğu devletin yıkılmasının ardından bölgede Kadı Burhaneddin Ahmed 1381'de kendi devletini kurmuştur (Uzunçarşılı, 1968, s. 199). Kadı Burhaneddin'in ölümü üzerine ve 14. yüzyıl sonlarına doğru Timur tehlikesinin belirmesi ile şehrin ileri gelenleri bölgeyi Osmanlılara teslim etmeye karar vermiştir (Mahiroğulları, 2003, s. 20). Osmanlı Devleti'nin Sivas'ta ilk hakimiyeti fazla uzun sürmemiştir. 1400 yılında Timur şehri kuşatmış ve Sivas büyük bir yıkıma uğramıştır. Anadolu şehirleri arasında fazlasıyla zarara uğrayan bir şehir olmuştur (Demirtaş, 2011, s. 28). 1402 yılında Yıldırım Bayezid, Timur ile yaptığı Ankara savaşında yenilmiş ve oğulları arasında taht kavgası yaşanmıştır. Osmanlılar fetret dönemine girmiştir (Uzunçarşılı, 1968, s. 238). Bu dönemde fazlasıyla yıkım ve zarara uğrayan şehri Kadı Burhaneddin'in damadı olduğu düşünülen Mezid Bey ele geçirmiştir. Mezid Bey'in hakimiyeti fazla uzun sürmemiştir. Ardından 1418 tarihinde Çelebi Mehmed tarafından Sivas kale surlarının onarılmış olması şehirde Osmanlı hakimiyetinin başlangıcı kabul edilmiştir (Uzunçarşılı- Nafiz, 2020, s. 163-164). Tahta 1413 yılında geçen Çelebi Mehmed Osmanlı birliğini yeniden sağlamıştır. Birliğin sağlanmasının ardından Osmanlı Devleti bölgede yaşanan isyan hareketleriyle mücadele etmek durumunda kalmıştır. Osmanlı-Akkoyunlu sınırında bulunan Sivas şehrini, 15.yüzyılın ikinci yarısından itibaren Akkoyunlu Uzun Hasan'ın isyancı faaliyetleri olumsuz yönde etkilemiştir. (Demirel, 1998, s. 9). 1472 yılında Yusuf Mirza

önderliğinde Akkoyunlu ordusu Sivas ve yakın bölgelerine saldırarak yağmalamıştır. Ardından bu tarihlerde Osmanlı tahtında bulunan Fatih Sultan Mehmed, ordusunu harekete geçirmiştir. Osmanlı ve Akkoyunlu arasında yaşanan 1473 tarihli Otlukbeli Savaşı'nda Akkoyunlular, Osmanlılar tarafından yenilgiye uğratılmış, Akkoyunlular barış yolunu tercih etmiştir. Böylece bir müddet Sivas bölgesi doğu tarafından gelecek olan tehlikelere karşı korunmuştur (Emecen, 2015, s. 1369).

16.yüzyıl Sivas için karışıklıkların devam ettiği bir dönem olmuştur. II. Bayezid döneminde Şah İsmail önderliğinde ortaya çıkan Şahkulu isyanı bölgeye yıkıcı zararlar vermiştir. Anadolu'nun merkezî politikasını ve Sünnî yapısını etkilemiştir (Savaş, 2002, s. 918).

Yavuz Sultan Selim Anadolu'daki Safevi isyanını bastırmak üzere 20 bin kişilik ordusuyla Edirne'den bölgeye doğru yola çıkmıştır. 1514 yılındaki yapılan "Çaldıran Savaşı" galibiyeti ile Anadolu'daki Safevi etkinliği son bulmuştur. Savaşta galip gelen Yavuz Sultan Selim 1512'te Kemah kalesini alarak tekrardan Sivas'a geri dönmüştür. Sonraki yıllarda da bölge isyancıların faaliyetlerine maruz kalmıştır. Kanuni Sultan Süleyman'ın tahta çıkışının ardından alınan vergiler üzerinde yaptırdığı artışlar nedeniyle bölgede "Celali isyanları" ortaya çıkmıştır. Anadolu'yu kasıp kavuran bu isyanlar sonucunda Sivas'ın içinde bulunduğu bölge tahribata uğramıştır. İsyancılar karşında mücadeleleriyle önem kazanan Sivas, Rum vilayetinin merkezi olmuştur ve Amasya, Sivas'a bağlanmıştır (Anak, 2011, s. 23).

Osmanlı Devleti'nde Rum Eyaleti 15. yüzyılda (Rûmiye-i Sugra), Sivas'taki beylerbeylik merkezine bağlı olarak Sivas (Paşa Sancağı), Amasya, Arapgir, Canik, Çorum, Divriği ve Bozok sancaklarından oluşmaktadır (Gökbilgin, 1965, s. 51). Bu bölgeye 16. yüzyıl Tahrir Defterlerinde "Vilâyet-i Rûm-ı Kadîm" denilmiştir. Yeni fetihler itibarıyla 16. yüzyılın başlarında Malatya, Trabzon, Bayburt, Kemah, Gerger ve Divriği sancakları dahil edilince bunlar sonradan eyalete katıldığından "Vilâyet-i Rûm-ı Hadîs" diye adlandırılmıştır. Bu şekilde "Vilâyet-i Rûm-ı Kadîm" ve "Hadîs" olarak iki bölümde zikredilen Rum Eyaleti toplam on iki sancaktan oluşmaktaydı. Rûm Eyalet'i 16. yüzyıl başlarında en geniş sınırlarına ulaşmıştır (Açıkel, 2008, s. 225-226).

Eski çağlardan itibaren gitgide önemi artan Sivas, Osmanlı döneminde Anadolu'nun en büyük vilayetlerinden biri haline gelmiş ve bu durum tarihi vesikalara da yansımıştır. Bu vesikalardan en önde gelenlerden biri de tahrir defterleri olmuştur. Sivas'ın idarî, sosyo-ekonomik ve nüfus durumlarını tahrir defterlerindeki kayıtlarla tespit etmek mümkündür. Bu vesileyle tahrir uygulaması ve bu uygulamanın çıktıkları olan tahrir defterlerinden bahsetmek gerekmektedir.

Tahrir, "yazma, kaydetme, deftere geçirme" manasına gelmektedir. Kelime bu genel tanımlı dışında Osmanlı mali yapısı içerisinde daha özel bir anlam kazanmıştır. Osmanlı maliye teşkilâtında vergilerin tespit edilmesi için farklı dönemlerde ve farklı şehirlerde yapılan sayımları ifade etmektedir (Öz, 2010, s. 425). Tahrir uygulaması sanayi öncesi tarımın hâkim farklı devletler de görülmüştür. (Öz, 2010, s. 425)

Tahririn amacı vergilendirilebilir gelir kaynaklarını tespit etmektir (Acun, 2000, s. 321). Tahrirlerin hangi zaman aralığında yapıldığı bilinmemektedir (Öz, 2000, s. 2). Bununla birlikte padişah değişimi, zamanla meydana gelen farklı olaylar, vergi gelirlerinin artmış veya eksilmiş olması gibi durumlardan dolayı da tahrirler yapılmıştır (İnalçık, 1987, s. 18). Tahrirler bazı bölgelerde 25 ile 30 yıllık aralıklarla yapılmıştır (Öz, 2000, s. 2). Osmanlı Devleti'nin her bölgesindeki vergi kaynaklarını doğru ve ayrıntılı olarak tespit etmesi gerekmektedir. Tahrirlerin belirli bir sistem içerisinde düzgün yapılması, tımar sisteminin devam edebilmesi için zorunlu hale gelmiştir (Afyoncu, 2000, s. 311).

Tahririn uygulama süreci, tahrir emirlerine gönderilen talimatname ile başlardı. Bu talimatnamede tahriri yapacak emir ve kâtibin sahip olması gereken özellikler açıklanırdı (Barkan, 1988, s. 19). Tahririn yasal süreci tamamlandıktan sonra hem mevcut gelir kaynaklarını hem de yeni gelir kaynakları tespit etmesi için bir tahrir emini görevlendirildi (İnalçık, 2019, s.

220). Kayıt işlemlerinin yürütülmesi için bir “kâtip” tayin edilirdi. Devlet tarafından güvenliği sağlanan Tahrir heyeti sayım yapılacak bölgeye gitmek üzere yola çıkardı (Acun, 2000, s. 322).

Emin, tahriri görevli olduğu eyaletin kadısı ile birlikte yapardı. Heyet ilk önce tahrir yapılacak eyaletin merkezine ardından bağlı idari birimlerine giderdi. (Barkan, 1988, s. 4). Tahrir sayımından sonra elde edilen veriler “Mufassal” ve “İcmâl” defterlere kaydedilirdi. Mufassal defterler kapsamlı olarak yazılırdı. Mufassal Defterin özeti olan İcmal defterlerinde ise mufassal defterlerde belirtilen sancak gelirlerinin yöneticiler arasında nasıl pay edileceği belirtilirdi (Öz, 2010, s. 425-429).

Mufassal defterlerin bir nüshası tuğralı olarak eyalet merkezine gönderilirken, diğerleri ise defterhanede muhafaza edilirdi. Bu defterler bir sonraki tahrire kadar tımar işlemlerinde esas tutulurdu (İnalçık, 2019, s. 222).

Biz bu çalışmamızda Sivas Eyaletinin merkez (paşa) sancağı olan Sivas Sancağı’na ait 79 numaralı Tahrir Defterini ele alarak sancağın 1519-1520 yıllarındaki sosyo ekonomik durumunu inceleyeceğiz.

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivinde 79 numarada kayıtlı H. 926 (M. 1519-1520) tarihli Mufassal Tapu Tahrir Defteri bu çalışmanın esas kaynağını teşkil etmektedir. 1519-1520 yılı Yavuz Sultan Selim’in öldüğü ve Kanunî Sultan Süleyman’ın başa geçtiği tarihtir. Bu nedenle defterin Yavuz Sultan Selim döneminde tutulduğu tahmin edilmektedir. Çünkü defterin kayıt ve hazırlanma safhası uzun bir dönemdir. Kanunî Sultan Süleyman ise bu tarihte tahta yeni çıkmıştır. Tahrire, Kanuni tahta çıkmadan önce başlanılmıştır.

İdarî Durum ve Yerleşim Birimleri

Osmanlı Devleti Taşra teşkilatına göre köy olarak adlandırılan karyelerin birleşmesinden nahiyeler, nahiyelerin birleşmesinden kazalar, kazaların birleşmesinden sancaklar, sancakların birleşmesinden eyaletler oluşmaktaydı (Demir, 2007, s. 39). Bu teşkilatlanma içerisinde önemli görülen idarî birim sancaktır. Devletin iktisadî durumunu belirlemek üzere yaptırdığı tahrirlerde sancak birimi merkez alınarak düzenlenmektedir.

İncelediğimiz 79 Numaralı Tahrir Defteri’nden hareketle Sivas sancağının 1519-1520’li yıllarda üç nahiyeden oluştuğunu söyleyebiliriz. Bu nahiyeler; Sivas Nahiyesi, Hafik Nahiyesi ve Hargün Nahiyesi’dir. Osmanlı Devleti’nde nefis (merkez) etrafındaki köy ve mezralar ile birlikte nahiyeyi oluşturmaktadır. Ancak her nahiyenin bir merkezi bulunmamaktadır. İncelediğimiz defterde Sivas nahiyesi “Nefs-i Sivas” olarak kaydedilmiştir.

1519-1520 tarihlerinde Sivas sancağının idarî yapılarının sayıları şu şekildedir; Nefs-i Sivas’ta 20 mahalle, 168 Karye ve 308 Mezra kaydı vardır. Hafik Nahiyesinde, 6 karye ve 55 mezra, Hargün nahiyesinde, 45 karye ve 142 mezra bulunmaktadır. Kazada idarî yapı olarak toplam 20 mahalle, 219 karye ve 505 mezra olmak üzere 744 yerleşim birimi mevcuttur.

1. Nüfus ve Göç

16. yüzyıl Osmanlı Devleti’nde nüfus tespit etmeye yönelik incelemeler ve çalışmalar yapmak isteyenler tahrir defterlerine bakmak durumundadır. Tahrir defterlerinde vergi veren nüfus kaydedilmektedir. Vergiye tabi olarak kaydedilen aile reisleri hane tabirini temsil etmektedir. Bu nedenle bir bölgenin nüfusunu belirlemek için hane sayısından yola çıkılması gerekir. Tahrir defterleri kaynak alınarak tahmini nüfus bilgisine Ömer Lütfi Barkan’ın *hane x 5* formülünü kullanarak ulaşabilmekteyiz. Buna göre, hane karşılığı olarak kabul edilen rakam 5’tir. Elde edilen sayıya o coğrafyada bulunan askeri zümrede eklenir. İncelediğimiz 79 Numaralı Tahrir Defteri’nden hareketle 1519-1520 yıllarında Sivas’ın toplam tahmini nüfus bilgisine ulaşmamız oldukça zordur. Bunun nedeni ise, Müslüman mahalle kayıtlarında hane kaydının olması fakat Gayrimüslim mahalleler de ise hane kaydı olmayıp mahalle kaydının sonunda toplam nefer sayısının verilmesidir. Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere Müslüman mahallerde

tahmini toplam nüfus sonucuna varılsa da Gayrimüslim mahallelerde hane sayısının belirtilmemiş olmasından kaynaklı sağlıklı bir sonuca varılmayacağını söyleyebiliriz.

Tablo1. Nefs-i Sivas'ın mahallelerine bağlı nefer sayıları

İdari Birim Adı	Müslüman Hane	Müslüman Mücerred	İmam	Sipâhî-zâde	Müslüman Toplam Nefer	Gayrimüslim Nefer
Ulu Bey	15	11	0	0	26	0
Hace İmam	15	14	1	6	36	0
Paşa Bey	21	6	1	2	30	0
Tokmak	13	3	1	0	17	0
Billur	25	7	1	1	34	0
Himmet Mescidi	Sofu 18	9	1	1	29	0
Mescid-i Ganem	22	6	1	3	32	0
Emir Ali Hacı	17	8	1	0	26	0
Câmi'	0	0	0	0	12	0
Karagedik	9	2	0	0	11	0
Palas Kal'a	der-zîr-i 16	2	1	0	19	0
Şeyh Çoban	27	10	1	4	42	0
Medrese-i Sâhib	11	3	0	0	14	0
Yenice Mescid	0	0	0	0	5	0
Cevan	0	0	0	0	0	122
Bazar	0	0	0	0	0	157
Kepenek	0	0	0	0	0	118
Zilger	0	0	0	0	0	162
Kal'a Ardı	0	0	0	0	0	240
Palas	0	0	0	0	0	192
TOPLAM	209	81	9	17	333	991

Kırsal kesimde olan karyelerde ise bazılarında nefer kaydının olması bazılarında ise nefer kaydının hiç olmaması göze çarpmaktadır.

▪ Nefer kaydedilmiş karyelerin sayısı 29'dur*. 135 karyede ise nefer kaydı vardır. Bu karyelerin 104'ünde Müslümanlar†, 28'inde ise Gayrimüslimler, ikisinde ise Müslümanlar ve Gayrimüslimler birlikte yaşamaktadır. Sadece Müslümanların yaşadığı karyelerde toplam kaydedilen nefer sayısı 1.668, Sadece Gayrimüslimlerin yaşadığı karyelerde kaydedilen toplam nefer sayısı 2.636'dır. Müslümanların ve Gayrimüslimlerin birlikte yaşadığı iki karyede 41'i Müslüman, 68'i Gayrimüslimlerden oluşmak üzere toplam 109 kayıtlı nefer bulunmaktadır.

▪ Hafik nahiyesine bağlı 6 karye‡ bulunmaktadı. Bunların tamamında Müslümanlar yaşamaktadır. Karyelerin kayıtlı toplam nefer sayısı 31'dir.

▪ Hargün nahiyesine bağlı bazı karyelerde hiç nefer kaydı yoktur.§ Nefer kaydedilmemiş karyelerin sayısı 10, 40 karyede ise nefer kaydı vardır. Bu karyelerin 25'inde Müslümanlar**, 5'inde ise Gayrimüslimler††yaşamaktadır.

Tablo 2. Karyelerin Nefer Sayıları

	KARYE	
	Müslüman Nefer	Gayrimüslim Nefer
Sivas Nahiyesi	1709	2704
Hafik Nahiyesi	31	0
Hargün Nahiyesi	449	277

1519-1520 tarihli 79 Numaralı Tahrir Defteri'ne göre mezralarda ise durum şu şekildedir;

▪ Sivas nahiyesine bağlı 308 mezra bulunmaktadır. Mezralarda yalnızca Müslümanlar yaşamaktadır. Bazı mezralarda nefer kaydı bulunurken bazı mezralarda nefer kaydı bulunmamaktadır. Mezraların toplam kaydedilen nefer sayısı 401'dir.

▪ Hafik nahiyesine bağlı 55 mezra bulunmaktadır. Tamamında nefer kaydı yoktur. Nefer kaydı bulunan mezralar, Salur-ı diğer, Hayırlarviranı, Kızılcahisar ve Mescidlü ile Çeltik mezralarıdır. Mezraların toplam kaydedilen nefer sayısı 22'dir. Bu neferlerin tamamı Müslüman'dır.

▪ Hargün nahiyesinde 142 mezra bulunmaktadır. Nahiyede nefer kaydı olmayan mezralar vardır. Nefer kaydı olmayan mezra sayısı 126, 16'sında nefer kaydı vardır. Toplam Müslüman

* Köyler: Ala Hacı, Yavancık, Abdülaziz Tekvazi, Balçıklı Tefvik, İliç, Depelü, İyitaş, Karaburun, Ordu Geriç, Yar Ağıl-ı diğer, Ağçavırân, Kara Şaban, Hilat, Teküz, Bahtiyar, Kurar-ı Köhne, Kızılcapınâr, Acıpınâr, Kavak, Koruköy ve Taşluca, Ahmed Hacı viranı ve eyücek viranı, Kırachisâr, Karşu/ Çarşu?, Hasancık?, Gazi Evliya, Çeltek, Güçlü, Venk.

† Sivas nahiyesine bağlı salur-ı diğer köyünde toplam nefer sayısı *nefer bennak nefer caba* şeklinde kaydedilmiştir. Bu köyde kayıtlı neferlerin isimleri incelendiğinde köyün bir müslüman köyü olduğu tespit edilmiştir.

‡ Bu köyler: Yenıpınar, Kuruköy, Sineklik Viranı, Eymür-ı diğer, Bayadkûlu, Parda-başı-ı diğer,

§ Bu köyler: Salurd, Mil Kale, Hınzır, Boynuzözü, Kürçü viranı ve Akça Kal'a ve Koğalu? ve Öz viranı ve Merik viranı ve Harab.

** Hargün nahiyesine bağlı Birdâm, Taşdiğın, Gündüz ve Yağbasan köylerinde toplam nefer sayısı, nefer bennak, nefer caba şeklinde kaydedilmiştir. Bu köylerde kayıtlı neferlerin isimleri incelendiğinde Müslüman köyleri oldukları tespit edilmiştir.

†† Yine Hargün nahiyesine bağlı Kal'a dibi köyünde toplam nefer sayısı, nefer caba şeklinde kaydedilmiştir. Neferlerin isimleri incelendiğinde Gayrimüslim köy olduğu tespit edilmiştir.

nefer sayısı 103, Gayrimüslim nefer sayısı ise 8'dir. Sadece Avurgan-ı diğer mezrasında 8 Gayrimüslim nefer vardır. Toplam kaydedilen nefer sayısı 111'dir.

79 Numaralı Tahrir Defteri'ne göre Sivas Kazasında 505 adet mezra bulunmaktadır.

Tablo 3. Mezraların Nefer Sayıları

Sivas Kazası	MEZRA		Toplam
	Müslüman Nefer	Gayrimüslim Nefer	
Sivas Nahiyesi	401	0	401
Hafık Nahiyesi	22	0	22
Hargün Nahiyesi	103	8	111
Toplam	526	8	534

Göç Durumu

Göç, kişi veya grupların buldukları yerden bir başka yere geçiş yapmalarıdır (Demir, 2007, s. 198-200). Bu çalışmada da iç göçlerin varlığı dahilinde, göç hareketlerinin kayıtları doğrultusunda birtakım veriler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Öncelikle Sivas Tahrir Defteri'nin incelenmesinde 1519-1520 yıllarında bölgenin göç aldığını belirtebiliriz. Tespit edilen verilere göre, 1519-1520 Tarihli 79 Numaralı Tahrir Defteri'nde Nefs-i Sivas'ın 20 mahallesinde 143 göçmen nefer kaydı bulunmaktadır. Bu göçmenlerin köken durumuna baktığımızda ise, Acem, Çavlı, Çemişgezekî, Divriği, Erzincanî, Erzumî, Garip, Kemahî, Tokatî, Tuzhisari köken bilgisine rastlanılmaktadır.

Tüm karye ve mezralarda toplam 726 göçmen nefer kaydına rastlanılmıştır. Kırsal kesime göç edenlerin kökenleri ise, Akşehrî, Arab, Arguvanlı, Çemişgezekî, Darende, Divriği, Erzincanî, Garîb, Karahisarî, Kemahî, Kulalı, Kürd, Malatyalı, Şarkî, Türkmen, Yörük, Zülkadri şeklinde kaydedilmiştir. Tahrir Defterlerinde göç bilgisi isimlerin altında kaydedilmiştir. Kürd, garib ve şarkî olarak karşımıza çıkan kayıtların geldikleri yerleri tespit etmek mümkün değildir.

2. Üretim ve Vergiler

Osmanlı Devleti'nin iktisadi yapısının temelini hayvancılık ve tarım oluşturmaktadır. Sivas sancağında nüfusun büyük bir kısmı tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktaydı. Temel üretim ürünlerinin en başında Buğday ve Arpa gelmektedir. Bunun sebebi ise, buğdayın temel gıda maddesi olması Arpanın ise hem yem hem de ekmek yapımında kullanılan önemli tarım ürünü olmasıdır. Bunun yanı sıra pamuk üretimi diğer yandan, bal, meyve yetiştiriciliği de yapılmaktadır. Hayvancılık faaliyetleri ise genellikle küçük baş hayvan yetiştiriciliği ile temsil edilmektedir.

Devletin devamlılığını sağlayabilmesi için vergilerin itina ile toplanması gerekiyordu. 1519-1520 Tarihli Tahrir Defteri'ne göre Sivas sancağında yapılan tüm üretimlerden elde edilen vergiler ve isimleri şunlardır; öşür, ganem, asiyâb, bâd-ı hevâ, niyâbet, kovan, penbe, tapu, arûs, ve dûd resimleriydi.

Öşür: Öşür köken bakımından Arapça bir kelimedir. Kelime anlamı "onda bir" manasına gelmektedir (Erkal,2007, s. 97). Osmanlı Devleti'nde halkın ürettiği üründen alınan vergiye verilen addır. Halkın ödediği vergiler içerisinde en büyük yükü oluşturanı öşürdür (Pamuk, 2005, s. 45). İncelemiş olduğumuz defterde arpa ve buğdaydan alınan behre ve hassa adı altında vergiler bulunmaktadır. Behre, harac-ı mukasemeyi ifade etmek için kullanılan ikta tabiri ile aynı anlamda kullanılmıştır. Hassa adı altındaki arpa ve buğday vergileri ise hassa çiftliklerinden elde edilen ürünlerden oluşmaktadır (Öz,1999, s. 90).

Buğday Öşrü (Gendüm): Hububat Öşrü içerisinde en büyük gelir buğdaydan alınmıştır. Buğday öşrü genel olarak beşte bir oranında uygulanmıştır. Tahrir defterlerinde hububat üretimiyle ilgili olarak keyl veya müdd olarak adlandırılan ölçü birimi karşısında alınan vergi miktarı akçe olarak yazmaktadır (Ünal,2005, s. 154). 1519-1520 Sivas Kazası karye ve mezralarından toplam 224.613 akçe vergi alınmıştır.

Arpa Öşrü (Cevv): Tahrir defterlerinde arpa vergisi, “cevv” ya da “şair” olarak kaydedilmiştir. Soğuk ve sıcakta dayanıklı olan dağlık bölgelerde çoğunlukla yetiştirilmiştir. Arpa tarım ürünleri içerisinde önemli bir yere sahiptir. Bunun nedeni ise koyun ve atların beslenmesinde yem ihtiyacını karşılaması hem de temel besin kaynağı olan ekmeğin yapımında kullanılmasıdır (Demirtaş, 2011, s. 104). 1519-1520 tarihli defter behre ve hassa adı altında ikiye ayrılmıştır. Bu defterde arpadan alınan toplam akçe 24.007 akçedir.

Resm-i Ganemi: Ganem vergisi genellikle nisan veya mayıs ayında alınmaktaydı. Nisan ve mayıs ayı koyunların yavrulama dönemi olduğu için vergi alınan aylar olmuştur. Koyun kuzusu ile bir hesaplanmıştır. Gayrimüslim ve Müslümanlardan istisnai durumlar dışında iki koyuna bir akçe olarak alınmıştır (Emecen, 1988, s. 478). Bu defterde resm-i ganem adı altında alınan vergiler toplamı 30.165 akçedir.

Resm-i Asiyâb: Değirmenlerden alınan vergidir. Vergi miktarı değirmenin işleme süresine göre belirlenmiştir. Tam bir yıl işleyen değirmenden 60 akçe, altı ay işleyenden 30 akçe, üç ay kadar işleyen değirmenden ise 15 akçe miktarında vergi alınmıştır (Pakalın, 1972, s. 29). 1519-1520 tarihinde Sivas tüm karye ve mezraları dahilinde toplam 27 değirmen bulunmaktadır. 27 değirmende toplam 52 hâcer (taş) bulunmaktadır. Karye-i Kara Şaban’da 2 değirmen olup, biri harab olarak kaydedilmiştir.

Bâd-ı Hevâ Vergisi: Gelir vergisidir. Tarım için gerekli toprağa sahip olmayan, ticaretle uğraşan kişilerden alınmıştır (Pakalın, 1972, s. 29). Vergiye tabi kişilerin bu vergiyi ödememek için sahip olmaları gereken tek şart tarım arazisi edinmeleriydi. Evli olan mükelleflerden 12 akçe, bekar olanlardan 6 akçe olarak alınmaktaydı (Sağlam, 2011, s. 75). 1519-1520 tarihli Tahrir Defteri’ndeki karye kayıtlara göre 17.772 akçe bâd-ı hevâ vergisi alınmıştır. Ayrıca niyâbet kapsamında alınan 12.345 akçe de dahil edildiğinde toplam akçe 30.117 bâd-ı hevâ vergisi alındığını görmekteyiz. Mezra kayıtlarına bakıldığında 1.191,5 akçe bâd-ı hevâ vergisi dahil edilmiştir. Niyâbet kapsamında alınan 1.135,5 akçe de dahil edildiğinde toplam 2.327 bâd-ı hevâ vergisi mezra’alardan alınmıştır. Cemaatlerden ise, 730 akçe bâd-ı hevâ vergisi alınmıştır. Genel bâd-ı hevâ vergisi toplamı 33.174 akçe alınmıştır.

Niyâbet Resm-i: Senelik geliri 6000 akçeden az olan tımarlarda çift resminin 15, bennâk ve caba resminin ise 5 akçesinin niyâbet hissesi olarak daha çok sancak beyleri ve zaimlere verilir (Öz, 1999, s. 83). 1519-1520 tarihli Tahrir defteri karye ve mezra kayıtlarına göre niyâbet resmi, bâd-ı heva, an rüsum, resm-i ganem ve mâlikânedden alınmaktadır. Niyâbet olarak karyelerden toplam 34.395 Akçe vergi alınmıştır. Mezra kayıtlarına göre ise, 2.924 akçe niyâbet vergisi alınmıştır. Genel toplam 37.319 akçedir.

Resm-i Kovan: Bu vergi arı kovanı olan baldan alınmaktaydı. Alınan bal öşrü bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir. 1530 tarihli kanunnamede kovan başına ikişer akçe alınır, denilmektedir (Demirtaş, 2011, s. 111). 1519-1520 tarihli Tahrir Defteri dahilince Sivas tüm karye ve mezralarından toplamda 3.628 akçe kovan vergisi alınmıştır.

Bağçe Resmi: Bu vergi meyve bahçelerinden alınan bir vergidir. Meyvelerin hasat edildiği zaman elde edilen ürüne göre vergi verilmektedir. Vergi olarak alınan akçe miktarı bahçenin bulunduğu konuma göre değişmektedir (Sağlam, 2011, s. 74). 1519-1520 tarihli Tahrir Defteri’ne göre Sivas Kazası’na bağlı karye ve mezralardan toplamda 258.5 akçe meyve vergisi alınmıştır.

Resm-i Penbe: Bu vergi yetiştirilen pamuktan alınmıştır. (Mutlu, 2011, s. 74). 1519-1520 tarihli Tahrir Defteri dahilinde Sivas kırsalında sadece Karye-i Başbüyük’ten penbe vergisi alındığı tespit edilmiştir. Toplam da 6 akçe alınmıştır.

Resm-i Tapu: İcâre-i Zemin, Mukataa-yı Zemin, Bedel-i Öşür olarak bilinen bu vergi, devlet tarafınca tarımdan alıkonulan, tarım dışı faaliyetlerde kullanılan arazilerden alınmaktadır. Vergi miktarı toprağın verim durumuna göre belirlenmiştir. İyi durumda olan yerlerden 50 akçe, orta verimli yerlerde 40 akçe, düşük verimli yerlerden ise 30 akçe vergi alınmaktadır (Mutlu, 2011, s. 74). 1519-1520 tarihli Tahrir Defterine göre Sivas kırsalında sadece Karye-i Yarhisâr'da resm-i tapu vergisi alındığı tespit edilmiştir. Toplamda 100 akçe alınmıştır.

Resm-i Arûs: Gelinlerden alınan vergi olarak kullanılır (Pakalın,1993, s. 89). Zenginden 12 akçe, fakirden 1 altın ve orta halliden bu iki miktar arasında belirlenip alınır. Bu vergiyi sadece tımar sahibi alabilirdi (Sahillioğlu,1991, s. 422). 1519-1520 tarihli deftere göre Sivas kırsalında kaydedilen cemaat kayıtlarında bu vergi tespit edilmiştir. Toplamda 1.020 akçe resm-i arûs vergisi alınmıştır.

Resm-i Dûd: Yerleşik hayatı olmayan bir yerden bir yere giden kişilerden alınan vergidir (Akgündüz, 1994, s. 102). Sivas Kazasına bağlı cemaatlerden bu vergi alınmıştır. Toplamda 367 akçe resm-i dûd vergisi alınmıştır.

Çiftlikler: Osmanlı Devleti toprak sisteminde çiftlik, tarım yapılan alanlardır. Çiftlikler, bir öküzün sürebildiği arazi ifadesiyle tanımlanır ve bir çift bir aileye yetecek büyüklükteki toprak birimidir (İnalçık, 2018, s. 75). Tasarruf hakkı köylüde olan çiftliklerden çift resmi, üretilen üründen ise öşür resmi adı altında vergiler alınmıştır (İnalçık, 2019, s. 251-253). 1519-1520 tarihli 79 Numaralı defterde Sivas Kazasındaki hassa çiftlik kayıtlarına göre 164 çiftlik kaydı bulunmaktadır.

Toprak tasarrufu hakkında şunu söyleyebiliriz ki Sivas sancağının kırsalında tarım ve hayvancılık yapılmaktaydı. 1519-1520 tarihinde Sivas sancağında alınan vergiler toplamında 354.657,5 akçe vergi alınmıştır. Bununla birlikte 164 çiftlik ve 27 değirmen 1'i harab olarak kaydedilmiştir.

3. Sosyal Durum

Osmanlı Devleti'nin 15. ve 16. yüzyılda mali amaçlarla kayıt altına aldığı Tahrir defterleri günümüz araştırmalarında dönemin sosyal durumu ile alakalı çeşitli bilgiler elde edilmesine yardımcı olmaktadır. Unvan, köken, meslek gibi bilgilerin kaydedilmiş olması bölgenin sosyal durumunu ve toplumsal yapısını tespit edebilmemize olanak sağlamaktadır.

Meslekler

1519-1520 Tarihli 79 Numaralı Sivas Tahrir Defteri fertlerin sosyal ve ekonomik durumları hakkında önemli bilgiler sunmaktadırlar. İncelediğimiz defterden hareketle şehir merkezi ve kırsalda ortalama icra edilen 51 adet meslek tespit edilmiştir. 51 meslek grubun 36'sı Nefs-i Sivas'ta faaliyet göstermektedir. Geriye kalan 15'i ise kırsal yerleşim birimleri olan karye ve mezralardadır. Tahrir defterlerinde meslekler şahıs isimlerinin altında yazılmıştır.

Nefs-i Sivas'ta tespit edilen bu meslekler, altıncı/aletçi, arducu, bakkal, bezzaz (bezci, manufakturacı), bıçakçı, bostancı, boyacı, bozacı, burgucu, cüllah, çanakçı, çelenpar, çilingir, debbağ (deri terbiyecisi), asiyâbi, derbendçi, devegüden, ferraş, haddad (demirci), hallac (pamuk satan), hamamî, hayyat, helvaî, kalburcu, kasap, kemanger (yay ustası), kirişçi, kuşakçı, kürkçü, mûytab (kıl dokuyan), neccar, palanî, penbe-dûz, sarraç (at takımı yapan), sofçu ve zûrnai (zurna çalan) mevcuttur. Bu meslekleri merkezde icra eden toplam 65 nefer bulunmaktadır. Bunların 26'sını Müslüman nefer, 39'nu Gayrimüslim nefer oluşturmaktadır.

Kırsal Yerleşim yerlerinde tespit edilen meslekler ise, hayyat, çoban, kürkçü, hallac, demirci, neccâr, hamamî, camcı, dellâl, bakkal, arpacı, mükerrerem, avcı, haddad ve derbendçi olarak kaydedilmiştir. Toplam 15 adet meslek grubundan, 45 nefer meslek erbabı mevcuttur.

Tahrir Defteri'nden tespit ettiğimiz verilere göre, şehirlerde dericilik, gıda, tekstil, inşaat, çeşitli eşya yapımı gibi alanlarda üretim yapan meslekler mevcuttur. Bunların dışında hayvancılık, ticaret, ulaşım gibi pek çok alanda hizmet veren meslekler de bulunmaktadır.

Tahrir kayıtlarına göre devletin dini kurumlarında görev yapan meslek grupları bulunmaktadır. Nefs-i Sivas'ta 13 imam ve 4 adet müezzin kaydı, kırsal kesim olan tüm karye ve mezralarda ise 27 imam ve 2 müezzin kaydı mevcuttur.

Osmanlı Devleti'nde geçimini devletten sağlayan bazı memurlar ile ordu mensuplarının mesleklerinden de söz edilebilir. Bunlar ise, naib-i şer, sîpahîmazûl (azledilmiş asker), sîpahîmûtekaid (emekli asker), dîzdar (kale muhafızı), kethûda (devlet görevlisi) ve zâviyedarıdır.

Sosyal Müesseseler

İslâm ve Osmanlı tarihinde sosyal müesseseler içinde İslâm medeniyetinin temelini oluşturan temel müesseseler içinde medreselerin ilmî, askerî ve sosyal fonksiyonları dikkate değerdir. Ele alınan dönemde Sivas'ta ayrıca gözde sanat eserleri olan Buruciye, Şifaiye, Gök Medrese, Çifte Minare gibi birçok medresenin varlığı bilinmektedir (Akbulut, 2009, s. 215; Kelkit, 2023, s. 90). 1519-1520 Tarihli 79 Numaralı Sivas Tahrir Defteri kayıtlarında medrese ve zaviye kayıtlarına da yer verilmiştir. Bu anlamda tahrir defterinde medrese olarak Buruciye medresesinin adı zikredilmekle birlikte başka bir medrese ismine rastlanılmamıştır.

Zâviyeler, Selçuklu ve Osmanlı Devleti'nden beri bilinen, iktisadî, siyasî ve içtimaî bakımdan önemli müesseselerdendir (Demir, 2006, s. 2). Osmanlı Devleti'nde Zâviyeler, vakıflarla desteklenmiş ve vergi muafiyeti sağlanmıştır (Savaş, 2002, s. 72). Bu nedenle bu kurumlarda konaklamak ücretsizdir. Bu yapının içerisinde tevhidhane, mescid, mezarlık, misafir odası, kütüphane, türbe, hamam gibi kısımlar teşkilatlı bir şekilde bulunmaktadır. (Açikel, 2001, s. 230). 79 Numaralı Tahrir Defteri'nde varolan kayıtlara göre Sivas'ın merkezinde bulunan bir kısım zâviyenin 16. yüzyılda varlığını sürdürdü anlaşılmaktadır.

Abdülvahab nâm-ı diğer dâru'l raha, Melik Acem, Ahi Ahmed Çelebi, Ahi Carullah, Ahi Emir Ahmed, Hacı Arasta, Hacı Abdurrahman, Hacı Arif, Külahdüz, Şeyh Çoban, Şeyh Erzurum, Şeyh Şahin, Abdülvahhab Gazi, Tokmak zâviyeleri 16. yüzyılda varlığını korumuş zâviyelerdir.

SONUÇ

Makalemizde, Sivas sancağına ait kayıtların yer aldığı 79 Numaralı Sivas Tahrir Defteri'ndeki bilgiler doğrultusunda bölgenin sosyo-ekonomik yapısına dair bir çalışma yaptık. Bu çalışma sonucunda bölgenin idari bakımdan, bir şehir merkezi ve üç nahiyeden oluştuğunu söyleyebiliriz. Bu nahiyeler, Sivas Nahiyesi, Hafik Nahiyesi ve Hargün Nahiyesi'dir. Sivas Nahiyesi'nin merkezinde 20 mahalle bulunmaktadır. Mevcut 20 mahallenin 14'ü Müslüman, 6'sı ise Gayrimüslimlerin yaşadığı mahallelerdir. Sivas Nahiyesi'ne bağlı 168 Karye ve 308 Mezra kaydı vardır. Hafik Nahiyesi'nde 6 karye ve 55 mezra, Hargün Nahiyesi'nde, 45 karye ve 142 mezra kaydı bulunmaktadır. Sonuç olarak diyebiliriz ki Sivas sancağı idari yapı olarak toplam 20 mahalle, 219 karye ve 505 mezra olmak üzere 744 yerleşim biriminden oluşmaktadır. Makalemizde demografik olarak toplam nüfus hesaplamaları yapılmamıştır.

Sancağın etnik yapısını Müslüman ve Gayrimüslimler oluşturmaktadır. Yerleşim durumuna baktığımızda ise, Müslümanlar ve Gayrimüslimlerin genel itibarıyla birlikte bir yaşam sürmediklerini söyleyebiliriz. Bu duruma örnek olarak da yukarıda da belirttiğimiz üzere şehir merkezinde bulunan 20 mahallenin 14'ünde Müslümanların, 6'sında ise Gayrimüslimlerin yaşadığını görmekteyiz. Ortak yaşam biçimi benimsenmemiştir. Aynı durum kırsal kesimin büyük çoğunluğunda mevcuttur. Birkaç karye biriminde sadece ortak yaşam tespit edilmiştir. Dini-sosyal yapılara değinecek olursak, inanç çerçevesi içinde yapılanma vardır. Dini köken sosyal yapılanmaya da etki etmiştir. Defter kayıtlarından elde ettiğimiz diğer bir husus ise bölgenin göç aldığıdır. Sivas nahiyesi 569, Hafik 26 ve Hargün nahiyesinde 123 göçmen nefer kaydı mevcuttur. Toplam olarak 357 göçmen nefer kaydı bulunmaktadır. Bu göçmenlerin köken

bilgisine ulaşılabilmektedir. Kemahlı, Şârki, Erzincanlı, Kürd kökenlerinden daha fazla göç aldığını söyleyebiliriz.

Sivas sancağında icra edilen meslekler ve meslek erbaplarına değinecek olursak, merkezinde 65, kırsalında 15 adet meslek grubu mevcuttur. 136 adet dini ve şehir görevlileri kaydı da bulunmaktadır. Görevli kayıtlarını İmam, Müezzin, Dizdâr, Kadiasker vs. oluşturmaktadır. Aynı zamanda bu dönemde sosyal yapı olarak 14 adet zâviye kaydedilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin ekonomik yapısının temelini tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Devletin devamlılığını sağlayabilmesi için vergilerin itinayla toplanması gerekiyordu. Tahrir Defterleri bölgenin ekonomik alanı ile alakalı bilgiler vermektedir. Devletin olduğu gibi sancağın ekonomisi de tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Tarım ve hayvancılığın büyük bir bölümü ise kırsal kesimde yapılmaktadır. Tarım alanında sebze, meyve, pamuk vs. üretimleri yapılırken hayvancılıkta ise küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ön plana çıkmıştır. Bu faaliyetlerden vergiler alınmıştır. Alınan bu vergiler ise devlet ekonomisine gelir kaynağı olmuştur. Üretimler sonucunda alınan vergilerden defter kayıtlarına göre toplam 354.657,5 akçe gelir sağlanılmıştır. Sivas sancağının şehir merkezinin ekonomisini ise esnaf ve zanaatkârlar oluşturmuştur. Sancak ekonomisinin büyük bir bölümünü oluşturan tarım ve hayvancılığın yapılmasında Müslüman nüfus ön plana çıkarken, şehir ekonomisini oluşturan meslek gruplarında esnaf ve zanaatkârların çoğunluğu ise Gayrimüslimlerdir.

Devletin vergi gelirini tespit etmek için oluşturduğu Tahrir mekanizması ile yukarıda da görüldüğü üzere bölge hakkında sosyal, ekonomik, idarî alanlardan bilgilere ulaşmaktayız. Ekonomik, sosyal, idarî olarak, Sivas Osmanlı Devleti için önemli bir merkezdir. Eyalet merkezi olması da bunu teyit etmektedir. Bugün de Türkiye Cumhuriyeti için önemli bir şehirdir. Cumhuriyetin kuruluşunda ve ilk yıllarından bu yana önemini korumuştur. Çalışmamızın Osmanlı müessesesi tarihi, Sivas tarihi, Osmanlı belgelerinin sunulması gibi alanlarda yapılacak olan araştırmalarına fayda sağlamasını temenni ediyoruz.

Etik Beyan

“79 Numaralı Sivas Tahrir Defteri'ne Göre Sivas Sancağının Sosyo-Ekonomik Durumu (1519-1520)” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuştur: toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Bu çalışma etik kurul kararı zorunluluğu taşımamaktadır. Makale, Etik Kuralları Yayın Etiği Komitesi'nin (Committee on Publication Ethics-COPE) yazar, hakem ve editörler için belirlemiş olduğu kurallardan oluşturulmuş olan Anasay Dergisi etik kuralları çerçevesinde yazılmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Mali Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author declared that there is no conflict of interest.

Financial Support: The author declares that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA/ REFERENCES

ARŞİVLER

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

H 926- M 1519-1520 tarihli Tahrir Defteri (TD) 79.

Araştırma ve İnceleme Eserler

Açıkel, A. (2001). *XIV-XVI. Yüzyıllarda Tokat Zaviyeleri*. Pax Otomana Studies in Memoriam Prof. Dr. Nejat Göyünç (ed. K. Çiçek), Haarlem- Ankara. 229-264.

Afyoncu, E. (2000). Osmanlı Devleti'nde Tahrir Sistemi, *Osmanlı Ansiklopedisi*, Ankara: Yeni Türkiye yayınları, C. 6.

Akbulut, G. (2009). Sivas Şehri'nin Tarihi Coğrafyası. C.Ü. *Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 35, S. 2, 212-222.

Akdağ, M. (1999). *Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi*. Ankara: Barış Kitabevi.

Akgündüz, A. (1994). Osmanlı Tarih ve Hukûk Istılâhları Kâmûsu, İstanbul: *Osmanlı Araştırmaları Vakfı*.

Anak, A. (2011). *2 Numaralı Sivas Tahrir Defterinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi*. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tez, Tokat.

Canatar, M. (2022). Kethûda, Ankara: *DİA*, C. 25.

Darkot, B. (1988). Sivas. *MEB İslâm Ansiklopedisi*, C. 10, 569-577.

Demir, A. (2007). *XVI. Yüzyılda Samsun- Ayıntab Hattı Boyunca Yerleşme, Nüfus ve Ekonomik Yapı*. Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, Ankara.

Demirel, Ö. (1998). *Osmanlı Dönemi Sivas Şehri ve Osmanlı Teşkilatı*. Sivas.

Demirtaş, İ. (2011). *19 Numaralı Sivas Tahrir Defterinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi*. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Tokat.

Develioğlu, F. (2005). *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügât*. Ankara.

Emecen, F. (1988). Ağnam Resmî. İstanbul: *DİA*, C. 1.

Emecen, M.F. (2015). *Osmanlı Klasik Çağında Siyaset*. İstanbul: Timaş Yay, B. 3.

Erkal, M. (2007). Öşür. İstanbul: *DİA*, C. 34.

İnalcık, H. (2018). Osmanlı İdare ve Ekonomi Tarihi. Ankara: *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, B. 3.

İnalcık, H. (2019). *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar- I Klasik Dönem (1302-1606) Siyasal Kurumsal ve Ekonomik Gelişim*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kelkit, D. M. (2023). Sivas Kentindeki Anadolu Selçuklu Medreselerinin Bir Yöntem Denemesi ile İrdelenmesi. *Journal of Architecture, Arts and Heritage (JAH)*, C. 2, S.1, 90-114.

Mahiroğulları, M. A. (2003). *İlk Çağlardan Günümüze Sivas İli*. Sivas: Kitap Matbaacılık.

Mutlu, A. (2009). *Tanzimattan Günümüze Türkiye'de Vergileme Zihniyetinin Gelişimi*, Ankara.

Öz, M. (1999). *XV-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı*. Ankara: TTK.

Pakalın, M. Zeki. (1972). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul, C. 3.

Pakalın, M. Zeki. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul, C. 1.

Sağlam, F. (2011). *Son Dönem Osmanlı Gelir Kaynaklarının Cumhuriyet Dönemi Gelir Kaynaklarıyla Mukayesesi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.

Sahillioğlu, H. (1991). *Arûs Resmi*. İstanbul: DİA, C. 3.

Savaş, S. (2002). Osmanlı- Safevi Mücadelesinin Toplumsal Sonuçları. *Türkler Ansiklopedisi*, 6.cilt, (Ed. H. C. Güzel& K. Çiçek & S. Koca), Yeni Türkiye Yay.

Şemseddin S. (1894). *Kâmûsü'l-âlâm*. C. 4.

Şemsettin S. (2004). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Kapı Yay. B. 3.

Turan, O. (1951). Selçuklular Zamanında Sivas Şehri. *DTCF Dergisi*, C. IX, S. 4.

Uzunçarşılı, İ.H. (1968). Sivas-Kayseri ve Hükümdarı Kadı Burhaneddin Ahmed. Ankara: *Bulleten*, C. 32, S. 125.

Uzunçarşılı, İ.H.&R.N. Ergüder. (1928). *Sivas Şehri*. İstanbul. Yay. Haz. R. Toparlı. (2020). Erzurum.

Ünal, M. A. (2005). *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*. Isparta: Fakülte Kitapevi.